

COORDONATOR

ROMEO COUȚI

LEBĂDA NEAGRĂ DE PE NEVA

RUSIA nu e departe,
e în jurul nostru

CUPRINS

NOSTALGII IMPERIALE ȘI REGALE 11

*de Alexandru Ghișa – fost diplomat, doctor în istorie,
profesor asociat la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca*

IMPERIUL CARE REFUZĂ SĂ DEVINĂ ISTORIE 25

de Irinel Merlușcă – manager Editura Creator

PROLOG: „LEBEDELE NEGRE” NU MAI SUNT EXCEPȚII 29

de Romeo Couți – jurnalist

*Geneza unei trilogii construite în jurul ideii de „Lebădă Neagră”,
inspirată din conceptul lui Nassim Nicholas Taleb și din simbolistica
lebedei în imaginarul cultural european.*

CAPITOLUL 1:

LA POST ÎN RUSIA LUI PUTIN.

MISIUNE DIPLOMATICĂ LA MOSCOVA 35

Interviu cu Laurențiu Sfinteș – fost diplomat militar, ziarist

*Deschidem o ușă spre lumea discretă și rareori accesibilă a
diplomației de la Moscova, văzută prin experiența directă a unui
diplomat militar român. O incursiune într-un spațiu în care
protocolul se întâlnește cu spionajul.*

CAPITOLUL 2:**MARTORI TĂCUȚI AI UNEI ISTORII ROSTITE ÎN ȘOAPTĂ..... 83**

GORBACIOV ÎL CONSIDERA PE CEAUȘESCU

AROGANT ȘI DESPOTIC..... 88

*Interviu cu Nikolai Morozov – jurnalist, corespondent în**România al Agenției de Presă TASS*

O perspectivă rară asupra relației dintre București și Moscova în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, văzută din interiorul lumii sovietice. O misterioasă poveste a unei serviete cu presupuse coduri ale regimului Ceaușescu. O mărturie directă a unui observator prins între două capitale.

DIPLOMAȚIA TĂCERII..... 115

Interviu cu Vasile Buga – fost diplomat, istoric

O reconstrucție a unei lumi dintr-una dintre cele mai complicate perioade ale relațiilor româno-sovietice. Cum a ajuns relația cu Moscova pe muchie de cuțit? Cum și când a devenit distanțarea României de Moscova un drum fără întoarcere?

CAPITOLUL 3:**ROMÂNIA ȘI RUSIA DUPĂ 1990:****UN JOC ÎN ORB ÎN RELAȚIA CU MOSCOVA..... 145***Interviu cu Constantin Corneanu – istoric*

România a intrat în noua ordine europeană fără o strategie coerentă față de Moscova, cu o diplomație săracă în specialiști și cu o înțelegere incompletă a transformărilor declanșate de perestroika și de prăbușirea Uniunii Sovietice. A avut România o strategie față de Rusia sau a înlocuit-o, vreme de trei decenii, cu reacții conjuncturale, fobii și alinamente externe?

CAPITOLUL 4:

TRIUNGHIUL BUDAPESTA-MOSCOVA-BUCUREȘTI..... 227

Interviu cu Lucian Andone – fost diplomat, licențiat în istorie

Una dintre cele mai sensibile dimensiuni ale influenței ruse în Europa Centrală: relația dintre Moscova și Budapesta. Propagandă, spionaj și vulnerabilitățile din interiorul NATO și UE. Capitolul lansează o întrebare esențială: este Ungaria doar partenerul pragmatic al Rusiei sau a devenit principala poartă de influență a Kremlinului în interiorul UE și NATO?

CAPITOLUL 5:

TRIUNGHIUL BUCUREȘTI-MOSCOVA-CHIȘINĂU..... 473

Interviu cu Dorin Cimpoeșu – fost diplomat, doctor în istorie, profesor în învățământul universitar

Relația dintre România și Republica Moldova, marcată de o contradicție: o puternică apropiere simbolică, dar o strategie deseori ambiguă și insuficient articulată. Dosarul moldovean, analizat dincolo de clișeele unioniste sau geopolitice. Ambiguitățile Bucureștiului, influența persistentă a Moscovei, rolul Budapestei în ecuațiile regionale și schimbarea radicală produsă de războiul din Ucraina.

CAPITOLUL 6:

TRIUNGHIUL MOSCOVA-BUDAPESTA-TRANSILVANIA 519

Interviu cu Tudor Păcuraru – col. SRI (r.)

Implicarea Uniunii Sovietice în evenimentele din martie 1990 de la Târgu Mureș, mecanismele prin care falia etnică a fost exploataată și vulnerabilitatea unui stat român abia ieșit din Revoluție.

CAPITOLUL 7:**CULTURA RUSĂ ÎNTRE FRICĂ,
PROPAGANDĂ ȘI TĂCEREA ROMÂNIEI** 551

*Interviu cu Antoaneta Olteanu – profesor univ. dr.,
Universitatea din București*

*Relația culturală dintre România și Rusia, privită însă dincolo de
tensiunile politice și de reflexele ultimelor decenii. Într-un climat
dominat de suspiciune, simplul interes pentru cultura rusă riscă să fie
interpretat drept simpatie politică.*

CAPITOLUL 8:**DE LA TEZAU LA DEVESELU** 577

ROMÂNIA ȘI RUSIA: ISTORIE, MEMORIE, VECINĂTATE 581

Interviu cu Ioan Scurtu – istoric și membru al AOSR

*De la aurul trimis la Moscova în timpul Primului Război Mondial
până la scutul antirachetă de la Deveselu. Basarabia și Tezaurul
României rămân marile dosare istorice nerezolvate.*

INTERNAȚIONALIZAREA UNEI PROBLEME ISTORICE 612

Interviu cu Cristian Păunescu – istoric, consilier al guvernatorului BNR

*Dosarul Tezaurului României de la Moscova într-o abordare
nouă, din registrul unei dispute bilaterale într-unul european și
internațional. Mai poate România să-și recupereze Tezaurul de la
Moscova?*

CAPITOLUL 9:

ROMÂNIA VERSUS RUSIA: EVITARE STRATEGICĂ SAU CAPITULARE TĂCUTĂ?

631

Interviu cu Tudor Păcuraru – col. SRI (r.)

România a ales deliberat evitarea strategică a Rusiei sau absența unui dialog coerent ascunde, de fapt, slăbiciunea propriilor instituții? Riscăm să pierdem teren nu pentru că adversarul este invincibil, ci pentru că propriile noastre vulnerabilități rămân insuficient asumate?

CAPITOLUL 10:

ZONA CREPUSCULARĂ DIN BĂTĂLIA CU KGB

653

CONTRACARAREA (ULTERIOR ANULUI 1958)

PROPAGANDEI SOVIETICE ÎN ȘTIINȚĂ, ISTORIE ȘI
CULTURĂ. SCOPURI SECRETE ALE UNOR EXPEDIȚII

ȘTIINȚIFICE ORGANIZATE ÎN ROMÂNIA

655

de Sorin Aparaschivei – istoric

Capitol preluat din volumul „România contra Imperiului Sovietic (23 august 1944 – decembrie 1989). UM 0110: contraspionaj anti-KGB/GRU”, semnat de Sorin Aparaschivei.

EPILOG:

UNEORI, LEBĂDA NEAGRĂ E CHIAR O TĂCERE

681

de Romeo Couți – jurnalist

15 întrebări adresate președintelui Vladimir Putin despre relațiile româno-ruse după 1989, rămase fără răspuns. Acestea pot fi foarte bine adresate și României. Într-o epocă în care marile puteri aleg tot mai atent când și cui răspund, miza jurnalismului rămâne aceeași: să continue să pună întrebările.

NOSTALGII IMPERIALE ȘI REGALE

*A învăța din trecut nu este o noutate,
dar acum devine o necesitate.*

MARIUS TURDA,
Oxford Brookes University¹

100 de ani în istorie sunt o perioadă relativ scurtă. Nici chiar 200 de ani nu reprezintă o perioadă prea lungă. Cert este că, în urmă cu mai bine de 200 de ani, națiunea română era un exemplu clasic de națiune divizată în Europa: românii trăiau atunci în trei imperii: Principatele Moldova și Valahia (Țara Românească) se aflau în Imperiul Otoman, Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul întreg și toată Bucovina erau incluse în Imperiul Habsburgic, iar Basarabia, respectiv teritoriul dintre Nistru și Prut, fusese preluată de Imperiul Rusiei.

În urmă cu mai bine de 300 de ani, eruditul principe român al Moldovei, Dimitrie Cantemir, a publicat lucrarea „Creșterea și descreșterea Curtii Otomane...“, scrisă între anii 1714-1717, în timp ce se afla în Imperiul Rusiei, dar după ce își petrecuse anii tinereții în Imperiul Sultanilor, lucrare în care tratează soarta marilor imperii:

1. Marius Turda, „Războiul Sfânt“ al rasei. *Eugenia și protecția națiunii în Ungaria, 1900-1919*, Academia Română – Centrul de Studii Transilvane, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, f.p.

după perioade lungi de ascensiune, urmează decăderea și destrămarea lor². Ideea cantemiriană lansată atunci a fost confirmată de istorie, de la imperiile roman, carolingian sau bizantin până în timpurile moderne, când dispar imperiile otoman, habsburgic sau rus, chiar și metamorfozat în formula sovietică a URSS. Numai încrederea în prăbușirea acestor mari imperii mai menținea pentru români speranța în unirea teritoriilor pe care locuiau și în crearea unui stat național românesc. Speranțele nu au fost în zadar: momentele 1859, Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească, 1877-1878, cucerirea independenței și recunoașterea internațională a României ca stat, și apoi anul astral, 1918, prin unirea Basarabiei, a Bucovinei și a Transilvaniei cu Regatul României, au încheiat acest proces.

Imperiul Otoman este relevant în sensul creșterii și descreșterii statului imperial, chiar dacă a mai supraviețuit 200 de ani după analiza făcută de Dimitrie Cantemir. Un stat tricontinental, cu teritorii în Europa, unde avea și capitala, Constantinopol, devenită Istanbul, un megalopolis ce a aparținut lumii bizantine, cucerit de sultanul Mahomed al II-lea în 1453, cu Asia Mică, Anatolia, și Orientul Mijlociu extins, precum și teritorii în Africa de Nord. Acest imperiu stăpânea popoare, culturi, civilizații diferite, iar confesional era un stat islamic, în care au continuat să existe comunități creștine. Gradul de toleranță religioasă era diferit, în funcție de statutul pe care îl avea fiecare popor sub raport administrativ: dacă o regiune era pașalâc sau se bucura de un anumit grad de autonomie. Popoarele din Balcani erau în majoritate de confesiune ortodoxă, de rit bizantin, respectiv grecii, albanezii, popoarele slave: bulgarii, sârbii, muntenegrenii. Principatele române, Moldova și Valahia (Țara Românească), erau sub suzeranitate otomană, plăteau tribut, dar se bucurau de un grad

2. Dimitrie Cantemir, *Incrementorum et decrementorum Aulæ Othomanicæ sive Aliothmannicæ Historiæ a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductæ libri tres* (Creșterea și descreșterea Curții Otomane, adică Istoria Imperiului Otoman de la origini până în zilele noastre...), în acad. Andrei Eșanu (coord.), *Dinastia Cantemireștilor, Secolele XVII-XVIII*, Ed. Știința, Chișinău, p. 292.

înalt de autonomie. În sistemul defensiv al Imperiului Otoman, Principatele române aveau rolul de state-tampon în fața puterilor europene: Imperiul Habsburgic, Regatul Poloniei sau Uniunea Polono-Lituaniană și apoi Imperiul Rusiei.

În perioada modernă, mai ales după Revoluția Franceză din 1789 și războaiele napoleoniene, când se amplifică procesul de emancipare a națiunilor, Imperiul Sultanilor dă semne de slăbiciune și va fi catalogat drept „bolnavul Europei”. După Congresul de la Viena (septembrie 1814 – iunie 1815) și înfrângerea armatei franceze conduse de Napoleon I la Waterloo (18 iunie 1815), țarul Alexandru I are nefericita inspirație de a crea o „Sfântă Alianță” care să asigure echilibrul de putere în Europa. Din această alianță creștină, compusă din Imperiul Rusiei, Imperiul Habsburgic și Regatul Prusiei, este exclus Imperiul Otoman, un stat islamic. Ulterior, Rusia, Austria, Prusia și apoi Germania acționează într-o adevărată competiție pentru moștenirea otomană. Numai intervenția Marii Britanii și a Franței prelungește agonia Imperiului Sultanilor, care trece printr-o perioadă critică la sfârșitul Primului Război Mondial. În război se alăturase Puterilor Centrale, iar la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920), Imperiul Otoman este tratat ca stat învins. Tratatul de Pace de la Sèvres (10 august 1920), acceptat de sultan, conține prevederi care accentuau procesul de dezmembrare a Imperiului Otoman.

Pe acest fond are loc o amplificare a sentimentului național turc în marea masă a populației, care se înregistrează în forțele militare grupate în jurul lui Mustafa Kemal. Prin „revoluția kemalistă” inițiată de acesta, a fost desființat califatul, s-a pus capăt sultanatului și s-a obținut recunoașterea internațională prin Tratatul de la Lausanne (24 iulie 1923). La 29 octombrie 1923, Turcia a fost proclamată republică. Mustafa Kemal Atatürk a devenit primul președinte al Turciei moderne, în care a impus laicitatea statului, în

condițiile în care majoritatea populației este de religie islamică. La timpul respectiv, Mustafa Kemal Atatürk a declarat că nu consideră Turcia un stat succesor al Imperiului Otoman și că nu-și revendică trecutul imperial.

Astăzi, Turcia este condusă de un alt președinte, Recep Tayyip Erdogan, care își revendică succesiunea Imperiului Otoman și, prin lansarea curentului neo-otomanist, își manifestă anumite nostalgii imperiale. Aceste nostalgii sunt mai degrabă de natură culturală, eventual confesională, nu și teritorială³.

Imperiul Habsburgic a cunoscut și el același proces cantemirian de creștere și descreștere și a dispărut prin implozie internă în toamna anului 1918. A fost tot timpul într-o rivalitate cu Imperiul Otoman, manifestată mai ales după dispariția Regatului Ungariei în prima parte a secolului al XVI-lea. În urmă cu exact 500 de ani, în bătălia de la Mohács (29 august 1526), sultanul Soliman I Magnificul a zdrobit armata ungară, iar regele Ludovic al II-lea a fost ucis. După exact 15 ani, la 29 august 1541, același Soliman I, în război cu Casa de Habsburg, cucerește Buda și transformă Ungaria centrală în pașalâc. Prin Pacea turco-austriacă de la Adrianopol (19 iunie 1547) se împarte Regatul Ungar: partea de vest este preluată de Imperiul Habsburgic, partea centrală, pașalâcul de Buda, este integrată în Imperiul Otoman, iar Transilvania devine Principat autonom, sub suzeranitate otomană. Pentru mai bine de 150 de ani, Transilvania va avea același statut cu al Principatelor Române, Moldova și Valahia, fiind toate trei zone tampon între cele două imperii. Pentru Ungaria de azi, nostalgiile după regatul feudal pierdut sunt încă active.

Încercarea de reformare a Imperiului Habsburgic prin împărțirea în două părți, în funcție de râul Leitha, Cisleithania la vest,

3. Romeo Couți (coord.), *Lebăda Neagră de pe Bosfor. România, un pașalâc virtual*, Editura Creator, Brașov, 2024.

administrată de națiunea austriacă dominantă, și Transleithania la est, trecută sub administrația națiunii maghiare dominante, nu va da rezultatele scontate, ci va accelera procesul de disoluție imperială. Într-un stat multinațional, selectarea a numai două națiuni care să gestioneze administrația a creat multe animozități, mai ales în Transleithania. Aici națiunea maghiară își constituie o autonomie locală, în arealul vechiului regat feudal. Împăratul Franz Joseph acceptă și titlul de rege al Ungariei, iar statul devine oficial Austro-Ungaria. Chiar dacă la Budapesta națiunea maghiară obține dreptul de a avea un parlament și un guvern, care nu include o diplomatie proprie, o armată națională și nici finanțe proprii, considerate afaceri comune, concentrate la Viena, capitala statului dualist, nu putem vorbi de un stat ungar, așa cum nu putem vorbi nici de un stat austriac. Românii din Austro-Ungaria nu au recunoscut dualismul austro-ungar și nu au acceptat maghiarizarea, practică de politică de stat în Transleithania. Aici națiunea maghiară a realizat că este minoritară în arealul pe care îl administrează, fapt pentru care și-a asociat comunitatea evreiască, act condiționat de acceptarea maghiarizării. Acceptul acestora a dus la integrarea evreilor în societatea maghiară, devenind evrei-maghiari, de limbă și cultură maghiară. Fiind un imperiu multietnic și în condițiile în care la frontierele sale apar state independente și suverane care au coetnici pe teritoriul lui, cum este cazul României sau al Serbiei, Imperiul Austro-Ungar devine al doilea bolnav al Europei. Liderii românilor din Austro-Ungaria se vor grupa în jurul principelui moștenitor Franz Ferdinand, adept al federalizării. Asasinarea acestuia și izbucnirea Primului Război Mondial (1914-1918) au năruit toate aceste proiecte de reformă imperială.

La încheierea războiului, noul împărat, Carol I (Carol al IV-lea ca rege al Ungariei), și-a exprimat ideea de a reconstrui statul imperial pe baze confederative. În manifestul adresat „Popoarelor

mele credincioase“, din 16 octombrie 1918, a anunțat defalcarea Cisleithaniei în state pe criterii etnice. A recomandat constituirea de Consilii Naționale, care să preia prerogativele puterii. Acest manifest nu privește Transleithania, deoarece elitele politico-administrative maghiare s-au opus aplicării acestuia în arealul regatului autonom ungar. În final, toate comunitățile etnice din întregul stat imperial au constituit Consilii Naționale, inclusiv națiunile foste dominante, austriece și maghiarii, care au preluat prerogativele puterii, dar nu au mai acceptat formula de stat federal. Acestea s-au orientat spre constituirea de state naționale (Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Regatul sârbo-croato-sloven și Polonia) sau unirea teritoriilor locuite de ele cu statele înrudite (cazul Italiei sau al României). Așa s-a ajuns la implozia Austro-Ungariei și dispariția acestui stat imperial. La Conferința de Pace de la Paris au fost invitate Austria și Ungaria, tratate ca state învinse, dar care vor fi recunoscute ca state independente și suverane prin tratatele de la Saint-Germain (1919) și, respectiv, Trianon (1920). Dacă în cazul Austriei nu putem vorbi de nostalgii imperiale, în cazul Ungariei avem de-a face cu nostalgii regale, care se manifestă activ nu numai cultural, ci și teritorial, cu un pronunțat caracter revizionist, ce vizează în primul rând Transilvania⁴.

Rusia constituie un caz special, deoarece cunoaște două etape imperiale: prima este faza Imperiului Țarist, de la întemeiere până la căderea dinastiei Romanovilor (1917), și a doua fază, de la instaurarea regimului bolșevic evreiesc, condus de Vladimir Ilici Ulianov, zis Lenin, care asigură metamorfoza imperială sub forma Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS, 1917-1991). Din acest considerent vorbim de relațiile României cu Rusia Imperială și cu Rusia Sovietică. Au existat două date fatale ale căderii statului imperial rus, ambele în secolul XX: 1917, abdicarea ultimului țar, Nicolae

4. Romeo Couți (coord.), *Lebăda Neagră de pe Balaton. Viktor Orbán și o obsesie asumată*, Editura Creator, Ediția a II-a, Brașov, 2024.

al II-lea, și instaurarea „dictaturii proletariatului”, sub conducerea liderului bolșevic V.I. Lenin, care nu și-a propus reformarea statului, și anul 1991, căderea ultimului lider comunist, Mihail Gorbaciov, care a încercat reformarea statului imperial sovietic, dar a sfârșit prin dispariția URSS. Până acum nu este clar dacă cele două formule imperiale rusești, Imperiul Țarist și Imperiul Sovietic, au căzut în urma unor revoluții sau lovituri de stat. Astăzi avem relații cu Federația Rusă, cu Rusia lui Vladimir Putin, care își revendică, prin toate mijloacele posibile, statutul de mare putere și își manifestă strădania de a construi o nouă formulă imperială.

Rusia Imperială își trage originile din Evul Mediu timpuriu, din Rusia Kieveană, un stat medieval prin excelență, care nu a cunoscut Antichitatea. Extensia teritorială în est și în vest a făcut din acest stat un imperiu bicontinental, în Asia și în Europa, ceea ce numim Eurasia. În perioada modernă, din primii ani ai secolului al XVIII-lea, raporturile româno-ruse încep sub cele mai bune auspicii: țarul Rusiei Imperiale, Petru cel Mare, cooperează cu domnitorul Principatului Moldovei, Dimitrie Cantemir, într-un război ruso-moldo-turc (noiembrie 1710 – iulie 1711), dar, în bătălia de la Stănilești, pe Prut (pe malul stâng al Prutului, azi în R. Moldova), turcii ies învingători. Pacea se încheie la Vadul Hușilor (12/23 iulie 1711), prin care Rusia cedează Azovul și se obligă să nu intervină în treburile interne ale Poloniei. După acest război, Dimitrie Cantemir se refugiază la Curtea lui Petru cel Mare, unde este bine primit și rămâne acolo până la moartea sa. Fiul său, Antioh Cantemir, ajunge unul dintre marii scriitori ai Rusiei Imperiale.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea, apariția Rusiei ca factor activ în regiunea Mării Negre și a Dunării de Jos a dus la o lungă serie de războaie ruso-otomane și la ocuparea Moldovei și a Țării Românești de către armatele rusești. Indiferent de scopurile acestor războaie, politica orientală a Rusiei Imperiale

necesita o hegemonie a sa în Principatele Române, a cărei menținere s-a dovedit dificilă⁵. Astfel, țarina Ecaterina a II-a cea Mare a purtat două războaie împotriva Porții Otomane. Primul (1768-1774) s-a soldat cu victoria flotei ruse asupra celei turcești în Marea Neagră (Cesme, 6-8 iulie 1770), apoi cu victoriile rusești de la Larga (18 iulie 1770) și Cahul (1 august 1770). Principatul Moldovei a fost teatru de război. Pacea s-a încheiat la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie 1774), unde Rusia obține dreptul de liberă navigație în Marea Neagră și prin Strâmțori, ocupă trei cetăți din Crimeea și i se recunoaște dreptul de a interveni în favoarea supușilor creștini ortodocși din Imperiul Otoman. Al doilea război a fost ruso-austro-turc (1787-1792) și se încheie cu Pacea de la Iași (29 decembrie 1791/9 ianuarie 1792), prin care se recunoaște anexarea Peninsulei Crimeea la Rusia (1783) și fixarea pe fluviul Nistru a frontierei Rusiei.

În timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, Rusia supune Principatele Moldova și Țara Românească unui regim de ocupație, în primul rând pentru a se asigura aprovizionarea trupelor ruse, dar și în intenția țarului Alexandru I de a le anexa. Până la urmă, prin Pacea de la București (16/28 mai 1812), Rusia revendică teritoriul dintre Prut și Nistru, ceea ce se va numi Basarabia. Acest teritoriu va asigura Rusiei riveranitatea la Dunăre pe brațul Chilia. Prin Convenția de la Akkerman (1826), Rusia obține brațul Sulina, iar prin Tratatul de la Adrianopol (1829) câștigă și brațul Sfântul Gheorghe, devenind stăpână pe Delta Dunării. Prin acest acord ruso-turc, Principatele Române rămân sub suzeranitatea Porții Otomane, dar sunt trecute sub protecția exclusivă a Rusiei. Pentru următorii cinci ani, în Moldova și Țara Românească se introduce o administrație militară rusă, condusă de generalul Pavel Kiseleff, numit de țarul Nicolae I guvernator. Indirect, generalul Kiseleff avea ca obiectiv pregătirea acestor două principate pentru a deveni o

5. Victor Taki, *Rusia și Țările Române. Imperiu, elite și reforme între 1812 și 1834*, Editura Corint, 2024, p. 32.

gubernie model în cadrul Rusiei Imperiale. Frontiera între Imperiul Țarist și Imperiul Otoman urma să fie linia Dunării. Ca urmare, Rusia Imperială, stăpână acum pe Gurile Dunării, înțelege să le blocheze pentru a-și dezvolta navigația fluvială și comerțul de pe propriul teritoriu și să favorizeze portul ei la Marea Neagră, Odesa, în detrimentul porturilor concurente de la Dunărea de Jos, Galați și Brăila. Cu bună știință, autoritățile rusești vor să stopeze ascensiunea Imperiului Habsburgic la Dunărea de Jos și să împiedice comerțul românesc de cereale spre Anglia și Franța. Acest comportament atrage după sine reacția celorlalte mari puteri concurente: Imperiul Austriei, dar și Marea Britanie, Franța și Regatul Prusiei, care își manifestă interesele economice și politice în zona Dunării. Așa apare „Chestiunea Dunării”, ca expresie a competiției între Rusia și Austria pentru controlul navigației pe Dunăre și în Marea Neagră, precum și asupra Peninsulei Balcanice, în detrimentul Porții Otomane. Pentru a reveni la normalitate în navigația pe Dunăre, a fost nevoie de Războiul Crimeii (1853-1856)⁶. În acest război ruso-turc, toate puterile europene au fost unite împotriva Rusiei, iar aceasta a fost învinsă. Prin Tratatul de Pace de la Paris (1856) a fost creat primul organism european, Comisia Europeană a Dunării (CED), cu sarcina expresă de a gestiona navigația la Dunărea de Jos. Din această Comisie vor face parte toate puterile beligerante: Imperiul Otoman, Marea Britanie, Franța, Sardinia, Austria, Prusia și Rusia. Sediul CED este stabilit la Galați. Rusia, stat învins, este obligată prin tratat să cedeze Principatului Moldovei trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Bolgrad și Ismail, prin care pierde riveranitatea la Dunăre.

Prin acest Tratat de Pace de la Paris (1856) se prevede expres ca Principatele Moldova și Țara Românească să se unească pentru a forma un stat, cu sarcina expresă de a asigura libertatea navigației pe Dunăre. În consecință, România modernă de mai târziu este

6. Vasile Pușcaș, *Al doilea Război al Crimeii?*, în „Perspective”, Revista Fundației Europene Titulescu, nr. 2/2023, p. 171-181.

expresia politică a unui interes european la Dunăre și la Marea Neagră. Un alt război, de data aceasta ruso-româno-turc (1877), are drept consecință obținerea independenței statului român, recunoscută internațional la Congresul de Pace de la Berlin (1878). Prin Tratatul semnat la Berlin, Rusia solicită restituirea celor trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Bolgrad și Ismail, care erau ale noastre, iar România primește de la Rusia Dobrogea, care nu era a lor. Pentru că Dobrogea a fost o regiune aprig disputată la Berlin, trecerea ei la România a dat satisfacție Imperiului Sultanilor. Din acel moment, România a devenit pentru Imperiul Otoman și Turcia modernă de mai târziu un zid de apărare în calea Rusiei spre Strâmtori și Balcani. O altă consecință a recunoașterii României ca stat independent și suveran este primirea ei în Comisia Europeană a Dunării.

Pentru Rusia Imperială, lucrurile se complică tot mai mult la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Apar tot mai multe proteste antiabsolutiste, greve și demonstrații ale unor organizații de stânga, anarhiste și grupuri marxiste, care includ membri din comunitățile evreiești lipsite de drepturi și libertăți în Imperiul Țarilor. La 1/13 martie 1881, un grup de anarhiști organizează un atentat împotriva țarului Alexandru al II-lea, pe malul unui canal al Nevei, soldat cu moartea acestuia. Fiul și succesorul său, țarul Alexandru al III-lea, a ridicat pe locul respectiv o biserică, numită azi „Biserica Sângelui“, din Sankt Petersburg. Exact la 1/13 martie, dar șase ani mai târziu, în 1887, are loc un atentat și la adresa lui Alexandru al III-lea, de data aceasta nereușit, dar atentatorii sunt prinși și executați. Printre ei se afla și fratele lui V.I. Lenin, Alexandru Ilici Ulianov. Moartea acestuia l-a marcat profund pe Lenin, care, din acest moment, își începe activitatea revoluționară. Participă la acțiuni ale studenților din Kazan și mai ales la organizarea clasei muncitoare, la înființarea de asociații și partide politice. La Petersburg, în 1895, V.I. Lenin pune bazele „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“, pe care o conduce. Astfel de „uniuni“ se vor înființa și în alte orașe

ale Rusiei. În 1897 se creează „Uniunea Generală a muncitorilor evrei din Rusia și Polonia“, numărul acestei comunități crescând după împărțirea Poloniei între Austria, Prusia și Rusia⁷.

După ce V.I. Lenin va prelua puterea prin Marea Revoluție din Octombrie, de la 25 octombrie/ 7 noiembrie 1917, războiul pentru moartea fratelui său va fi cimplit. A adus familia Romanovilor la Ekaterinburg, unde, din ordinul lui, toți membrii familiei au fost uciși în noaptea de 16/17 iulie 1918. Cu acest asasinat se încheie perioada Rusiei Imperiale.

Rusia Sovietică este un exemplu clasic de stat imperial care nu poate fi reformat. După preluarea puterii la Petrograd, varianta slavă a denumirii orașului Sankt Petersburg, care nu suna bine pentru niște atei, iar termenul de „burg“ era prea germanic în condițiile în care Germania bombarda orașul, Lenin nu și-a propus să reformeze Rusia Imperială. Dimpotrivă, el a dat dezlegare la autodeterminare pentru unele regiuni autonome, care se vor desprinde de Rusia. Azi se cunoaște că V.I. Lenin a preluat puterea cu sprijinul Germaniei, care avea un obiectiv clar definit: scoaterea Rusiei din război. În consecință, la 3 martie 1918, Rusia Sovietică semnează Tratatul de Pace de la Brest-Litovsk cu Puterile Centrale: Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Otoman și Bulgaria. Rusia pierde teritorii europene importante precum Polonia, Finlanda, Estonia și Lituania. Rusia este redusă la arealul teritorial al Marelui Cnezat al Moscovei din secolul al XVII-lea. De asemenea, transferarea capitalei sovietice la Moscova, la 12 martie 1918, simboliza o retragere din Europa și o revenire a Rusiei la tradițiile ei asiatice. Prin mutarea capitalei la Moscova, V.I. Lenin și Partidul Bolșevic au avut în vedere să mai dea o lovitură elitelor intelectuale ruse concentrate la Petrograd, care nu au acceptat regimul bolșevic.

7. Andrei Oțetea (coord.), *Istoria Lumii în date*, Editura Enciclopedică Română, 1969, p. 281-282.

Încă din timpul negocierilor de pace, șeful delegației Puterilor Centrale, generalul german Max Hoffman, i-a cerut lui Lenin să trimită un grup de revoluționari pe frontul românesc, pentru a prelua comanda trupelor ruse deja bolșevizate, circa 400.000 de militari, pentru a aresta pe regele României și a neutraliza punctele de comandă ale armatei române. Obiectivul urmărit de Germania era la fel de clar: scoaterea României din război, dar cu mâna aliatului ei, Rusia. Tripleta sovietică de la Petrograd, Lenin, Troțki și Rakovski, a dat curs solicitării germane și a constituit un comando de revoluționari cu pregătire paramilitară, de mărimea unei companii, sub conducerea lui Semion Roshal. Acesta s-a deplasat în România, respectiv în Moldova, unde erau concentrate trupe rusești, și, în scurt timp, a preluat comanda unităților Armatei a IV-a ruse de la Bacău, a Corpului de Armată siberian al Armatei a VI-a din Galați și a Comitetului Militar Revoluționar (CMR) din Iași. Aceste forțe, intrate sub comanda lui Semion Roshal, urmau să izoleze Iașul de Armata a II-a română, blocată pe front, să ocupe acest oraș devenit capitală provizorie și să aresteze autoritățile române și Casa Regală a României. Românii au reușit să contracareze planul sovietic prin arestarea lui S. Roshal și dezarmarea unor mari unități ruse bolșevizate de pe întreg teritoriul Moldovei. Primind informații privind eșecul acțiunii sovietice în România, V.I. Lenin a procedat la arestarea membrilor misiunii diplomatice a țării noastre la Petrograd, ceea ce echivala cu o declarație de război⁸. Practic, liderul bolșevic a întrerupt relațiile diplomatice cu România și a procedat la confiscarea tezaurului trimis de autoritățile române la Moscova în 1916 și 1917, cu documente legale, fiind aliați în Primul Război Mondial. Conducerea sovietică de la Petrograd a mai avut o acțiune de export de revoluție în Ungaria, unde a reușit. Acolo a trimis tot un grup de comando sub conducerea lui Bela Kun, etnic evreu din Transilvania,

8. Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de Prieteni. Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Editura Rao, 2011, p. 69 și 72.

care a proclamat, la Budapesta, în martie 1919, Republica Sovietică Ungară. Succesul acțiunii s-a datorat importantei burghezii evreiești din Ungaria, care l-a sprijinit pe Bela Kun în bolșevizarea Ungariei. Republica Sovietică Ungară, deși nerecunoscută internațional, stabilește relații directe cu Moscova și îi solicită sprijin militar împotriva României, care a preluat Transilvania. Acțiunea Armatei Române împotriva Armatei Roșii ungare, intrarea în Budapesta și răsturnarea Guvernului Bela Kun, la 4 august 1919, au creat circumstanțe agravante în relația URSS cu Regatul României.

Pentru Rusia Sovietică au urmat șapte ani de război, revoluție și război civil. La 30 decembrie 1922, la primul Congres al Sovietelor întrunit la Moscova, au fost adoptate declarația și acordul de constituire a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), în care au intrat republicile sovietice rusă, transcaucaziană, ucraineană și bielorusă.

Atât V.I. Lenin, cât și succesorul lui la conducerea partidului comunist și a statului, Iosif Visarionovici Djugașvili, zis Stalin, și-au propus refacerea teritorială a URSS în arealul pe care l-a avut Rusia Imperială. I.V. Stalin va reuși acest lucru prin alianța cu Adolf Hitler, în urma Pactului Ribbentrop-Molotov de la 23 august 1939. El va recupera pentru URSS statele baltice, Estonia, Letonia, Lituania, o parte din Finlanda (Carelia) și din teritoriile poloneze, realizând cu Hitler cea de-a patra împărțire a Poloniei. În 1940, Stalin obține de la România Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța, adică mai mult decât a avut Rusia veche din teritoriile românești. Dintre liderii comuniști care i-au urmat, Mihail Gorbaciov a încercat o reformare a statului sovietic, dar finalul a fost destrămarea URSS.

Într-un discurs din 2005, Vladimir Putin, președintele Federației Ruse, a afirmat că dezmembrarea URSS a fost „cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului (XX)“, subliniind că, pentru națiunea rusă, a fost „o adevărată dramă“, deoarece „zeci de milioane dintre

cetățenii și compatrioții noștri s-au trezit în afara teritoriului Rusiei⁹. Pentru a repara aceste fracturi, V. Putin a adoptat o politică externă mai fermă și a lansat conceptul de „Lumea rusă”, care este legat de irendentismul Kremlinului. În baza acestui concept se are în vedere ca Rusia să-și redobândească influența în spațiul care a aparținut fostei URSS. „Lumea rusă” nu e altceva decât o familie de slavi, în care rușii, ucrainenii și bielorușii împărtășesc o istorie, o religie și o moștenire culturală comune de la Rusia Kieveană¹⁰. La fel a fost construită doctrina „străinătății apropiate”, de tip imperialist, care privește creșterea influenței Federației Ruse în republicile ex-sovietice și menținerea legăturilor cu acestea. Această doctrină a început să fie aplicată cu o accentuată doză de agresivitate, fiind reflectată în războiul de cinci zile din Georgia (2008), în anexarea Crimeii (2014) și în invazia rusă în Ucraina (2022)¹¹. Dacă adăugăm la acestea războiul româno-rus de pe Nistru (1992), conflictul înghețat din Transnistria și eforturile Moscovei de a nu pierde Republica Moldova, putem afirma că nostalgiile imperiale mai persistă încă la Kremlin.

Toate aceste nostalgii imperiale, în cazul Federației Ruse și al Turciei, sau regale, în cazul Ungariei, fac ca aceste state să lupte astăzi, în plin secol XXI, pentru un trecut mai bun.

Dr. Alexandru Ghișa

9. Orlando Figes, *O istorie a Rusiei*, Editura Polirom, 2026, p. 277.

10. *Ibidem*.

11. Sabina Fati, *Cine râvneste la Gurile Dunării? O călătorie pe timp de război în Delta extinsă = Transnistria, Ucraina, Basarabia, România*, Humanitas, 2024, p. 25-27.